

Oponentský posudek disertační práce

Autor: Marián Pčola

Titul: *Za hranicami fikčného rozprávania*

Oponent: Juniorprofessor Dr. phil. Tomasz Derlatka

Universität Leipzig

Institut für Sorabistik

Beethovenstr. 15

04107 Leipzig

Deutschland

derlatka@rz.uni-leipzig.de

Obsah

Úvodní poznámky.....	4
Poznámky k formální stránce disertace	5
Identifikační údaje a rozsah práce.....	5
Architektonika	5
Úroveň využití vědeckého aparátu.....	6
Poznámky k obsahové úrovni práce.....	10
Obecné poznámky.....	10
Problémové oblasti práce.....	10
Klady práce	15
Souhrné hodnocení práce	16
Oponentura doktorské práce Mariána Pčoly <i>Za hranicami fikčného rozprávania: krátká verze</i>	17

Úvodní poznámky

Cílem předložené práce je oponentský posudek doktorské práce Mariána Pčoly pod názvem *Za hranicami fikčního rozprávania*. Práce, jak uvádí umístěné na titulní straně datování, byla dokončena v roce 2012. Disertace byla doručena oponentovi ve dvou stejných formách: v papírové a elektronické podobě (ve formátu pdf) na začátku dubna 2013.

Hlavním úkolem oponenta disertačního díla je posoudit schopnosti disertanta napsat vědeckou práci. V rámci posuzování disertace M. Pčoly oponent vzal v úvahu mnoho aspektů, jeho poznámky jsou pak – poněkud zjednodušeně řečeno – zaměřeny především na dvě hlavní roviny: formální a meritorické náležitosti díla. Hodnocení formální stránky spočívá m.j. ve vyhodnocení 1) proporcí mezi rozsahem práce a zpracovanou tematikou, 2) architektonickou výstavbou díla, 3) autorově schopnosti aplikovat vědecký aparát (m.j. správnost poznámkového a citačního aparátu, systém a logika poznámek a odkazů). Hodnotu stránky meritorické stanoví dle oponenta následující faktory: 1) orientace kandidáta v spracovávane tematice a její hloubka, 2) schopnost přenosu odborných znalostí disertanta na rovinu vědeckého textu, 3) logická výstavba a přesnost prezentovaného výkladu, 4) správnost téz, 5) schopnost kandidáta pracovat s odbornou literaturou (a samostatně ji aplikovat) a odbornými termíny. Další otázkou je problém vlastní přínosu autora k rozvoje zvolené problematiky, tj. zda práce obsahuje originální resp. pokročilé prvky nebo přináší v této oblasti nové poznatky.

Protože práci si nepochybně představí doktorand sám resp. se to objeví v posudku vedoucího práce, není třeba zde shrnovat její obsah, záměr apod. Ve svém posudku se oponent nebude také zabývat popisem jednotlivých kapitol a bude psát *ad rem*. Oponent se níže soustředí zejména na výčet konkrétních připomínek k formální a obsahové stránce díla.

Vzhledem k (ještě) nedostatečné kompetenci oponenta na poli slovenského jazyka, jazyková (gramatická) a stylistická úroveň nebudou předmětem analýzy a takto nemají vliv na celkové hodnocení díla. Styl autora zdá se pak oponentovi být přehledný a na vysoké úrovni, což dohromady poskytuje velmi příjemný odborný i čtenářský dojem.

Oponent je vědom rozdílů v požadavcích, které se obvykle staví na disertační práce, v různých vědeckých prostředích (německém, českém, polském). Tyto rozdíly se týkají téměř každého aspektu vědeckých prací, rozsahu, poznámkového a citačního aparátu a pod., a mohou vést k rozporům při interpretaci konkrétních případů.

*

Oponent se rozsoudil napsat posudek česky. I když se snažil jej sestavit co nejlépe, omlouvá se za rozličné chyby a stylistické neobratnosti, které snad vadí při čtení.

Poznámky k formální stránce disertace

Identifikační údaje a rozsah práce

V verzi předložené oponentovi k analýze, má práce M. Pčoly pod titulem *Za hranicami fikčního rozprávania* celkem 170 stran a sestává z několika obvyklých pro disertační práce komponentů: obsahu, úvodu, vlastního textu, závěru, seznamu literatury. Hlavní část studie předchází krátký abstrakt v jazycích slovenském, českém a anglickém a *Úvod* (s. 8-14). V finální části díla, před seznamem použité literatury, se nacházejí ještě *Závěry* (159-160). Obsah plní 2 stránky, a seznam literatury – jako celek – 10 stránek.

Svým celkovým rozsahem se práce M. Pčoly umístí v dolním registru oponentovi známých disertačních prací, což – samozřejmě – nemusí být důvodem ke kritice; o hodnotě díla rozhoduje v očích oponenta především schopnost autora přenášet své znalosti na rovinu odborného textu. Avšak bez ohledu na to, je třeba již nyní, ještě před procesem lektury ukázat na potenciálně nebezpečí, které může znepokojovat čtenáře: vyloučíme-li z textu všechny obvyklé náležitosti jako obsah atd. zůstane jen 152 stran vlastního výkladu. A to výkladu z obsahově velmi náročné a rozsáhlé problematiky. Proto se už teď vzbuzují pochybnosti, zda dokázal autor tyto problémy představit dostatečně široko a podrobně, bez zjednodušení, zkratk atd. O tom však v další části posudku.

Architektonika

Architektonika práce je zvolená vhodně, jasná a členěna přehledným způsobem. Hlavní část díla je rozvržena do čtyř základních kapitol, které logicky na sebe navazují. Kapitola I. (s. 15-66), obsáhle „teoretická“ studie, má 51 stran. Kapitoly II. (s. 67-101) a III. (s. 102-138) jsou blízko u sebe ve rozsahu a mají 34 a 36 stran. IV. kapitola je nejkratší – jen 19 stran. Každá základní kapitola díla je rozdělená do subkapitol, které tvoří dílčí tematické celky informující o zvolené problematice.

Avšak tím, co v aspektu architektoniky přitahuje pozornost a zároveň rozeznává disertaci kandidáta od jiných, jsou tři aspekty. Zaprvé, v posuzované disertaci není kapitola, která by v ní plnila funkce jádra. Jednotlivé kapitoly fungují takřkajíc „na rovných právech“, což v celku vůbec nevádí. Zadruhé, v práci nelze najít kapitolu-literární rešerši, která by čtenáři poskytovala ucelený pohled na studovanou problematiku resp. představovala dosavadní stav bádání v této oblasti. I to však není vadou. Větší problém představuje dle oponenta ovšem minimalistické shrnutí, což nejen že vzbuzuje dojem, ale naprosto generuje strukturální neproporcionalitu díla. Čistě matematicky shrnuto, 51 stránkám *Úvodu* odpovídají jen 2 stránky *Závěrů*, t.j. kapitoly o rekapitulačním charakteru, v které by měly být ještě jednou – v syntetizující formě – prezentovány nejrelevantnější dosažené výsledky výzkumu. Kapitola v rozsahu dvou stran takovou funkci plnit nemůže a také neplní. Oponent má chybění syntetizujícího závěru za nejzávažnější formální manko tektonické výstavby posuzované disertace.

Při čtení práce vadí také časté upozorňování, že informace, o kterých se v tomto fragmentu jedná, byly již uvedené v odstavcích předchozích resp. ještě budou v textu následujícím (např. s. 102). I přes to, že se s touto konvencí v disertačních pracích setkáváme, docela často, v předložené práci byla ona použita v nadbytku, čímž se stává spíše zátěží než pomocí. Tím se také vytváří pocit, jako by se autor snažil přesvědčit čtenáře, že nezapomenul na řadu důležitých otázek, že není to jeho opomenutí atd.

V oblasti typografie oponent našel jen pár nedokonalostí, mezi nimiž může jmenovat na př. přesun sloupce (s. 22-23), jakož i fakt, že dvě věty nejsou ukončený tečkou (s. 76, 135).

Úroveň využití vědeckého aparátu

Celkově lze říci, že doktorand v předložené práci prokázal, že ovládá postupy, metody a techniky práce s vědeckým aparátem (poznámkový, citační aparát, bibliografické údaje) na přiměřené úrovni. V této souvislosti je ale na místě uvést, že v některých aspektech aplikování vědeckého aparátu vyžaduje několik poprávek.

Poznámkový aparát. V analyzovaném disertačním díle autor použil systém poznámek pod čarou v průběžném číslování. Oponent míní, že tento rozsudek byl vhodný a systém poznámek na stránce dole mnohem efektivnější než poznámky na konci celého textu resp. na konci kapitoly. Celkový výpočet poznámek pod čarou činí v díle 320, což statisticky dává 2 poznámky na straně. I v tomto aspektu je disertace kandidáta dosti „skromná“, avšak – oponent opakuje výše uvedenou poznámku – i tato skutečnost nemůže sloužit jako základ pro kritiku. O korektnosti, a s tím i o hodnotě poznámek, rozhoduje v první řadě logika umístění odkazu, jeho kontextuální vztah s vývodem, kterého se týká, a rozumnost zavedení do textu. Oponent se domnívá, že v pádě oponované práce skromný počet poznámek vyplývá ne z „mezer“ v autorových znalostech (např. nedostatečná orientace v sekundární literatuře), nýbrž je více příkladem pokusu o formulaci vlastních názorů na konkrétní fakta a jejich interpretací, což je – mimochodem – velkou výhodou práce. Logika a kontext uváděných poznámek pod čarou je korektní, oponent nemá v tomto aspektu výhrad.

V některých místech práce autor zavede do díla i jinou formu kontextualizace konkrétní téze/tvrzení, tj. v podobě informací v závorkách. Mají ony stejnou kontextuální funkci jako poznámky pod čarou, a proto oponent nevidí smysl zavádět do jinak koherentního v tomto ohledu textu jiné než poznámky pod čarou formy kontextualizace. Dokonale odrážející tento problém jsou zejména kontextualizující informace na stranách 147 i 148, které stojí za posun pod čáru. Rovněž tak oponent pochybuje o obecném smyslu zavedení některých informací v závorkách. Například citována na s. 99-100 slova s díla M. Szczygła, nepřidají do kontextu vývodu prakticky nic jiného, než že tento citát byl autorovi známý.

Poznámka pod čarou číslo 175 (s. 87) je uvedená – na rozdíl od všech ostatních – kurzívou, nicméně bez informací o tom, kdo byl subjektem tohoto grafického zákroku. Nevíme tedy, zda to učinil autor citovaných slov (Ciolkovský), nebo autor práce (M. Pčola). Takové informace v práci, která aspiruje na to stát se vědeckou, by měly být striktně podávány, už vzhledem k tomu, že – je možná – budou používány jinými autory.

Citační aparát. Systém citace odborných pramenů v pokračujícím textu je logický a konsekventní. Prameny jsou reflektovány, pochopeny a využívány funkčně.

Oponent není zastáncem konvence, v které se při citování myšlenek, slov, pasáží z díl jiných vědců používá místo podávání precizního počtu stránek – rekordu ve formě „s. 220n“. Tato situace vystupuje například v poznámce 275 (s. 132). Tato konvence však může vyplývat z různých tradic bibliografických záznamů v jednotlivých vědeckých kruzích, často se vyskytuje především v německém kruhu, je pak nepřijatelná v tradici polské. Osobně je oponent mínění, že od autora vědeckých prací by se měla v tomto aspektu očekávat precizace, a lokace citátů v rámci zdrojové publikace by měla být vymezená přesně.

Grafické zvýraznění citací není v prostoru celého díla konsekventní. Viditelné a citelné je to zejména v dvou aspektech: 1) v chybějícím vyznačení delších citátů z pokračujícího textu, a 2) v

grafickém modu označení citace v citaci. Pokud jde o první bod. Grafické zvýraznění delších citátů – více než tři věty – by mělo být zrealizováno graficky použitím odstavce a/nebo jinou velikostí písma, protože bez toho se srazí s pokračujícím autorovým textem (srov. citace na stranách 83, 85, 93, 118, 123-124, 133). Pokud jde o druhý bod, v oblasti grafického zvýraznění citací, které jsou části jiné citace, by měly být použité jiné typografické symboly než dvojitě uvozovky, např. jednoduché uvozovky, tak, jak to udělal disertant na stránkách 99 a 154. Bohužel drtivou většinu citací v citacích (srov. s. 19, 21, 32, 37, 38, 47-48, 58, 103, 143, 144) autor extrahuje pomocí dvojitých uvozovek, tedy stejným znaménkem, pomocí kterého zvýrazňuje první (hlavní) citaci. Zdvojnásobení znaku dvojitých uvozovek výrazně ztěžuje odlišování hlavní citace od citace v citaci.

Autor je také nekonzistentní při: 1) citaci údajů získaných z originálu v cizím jazyce, 2) citaci titulů a termínů v cizích jazycích, 3) transliteraci fragmentů v jazycích cizích. Fragmenty literárních děl jsou v analyzované práci uvedeny autorem většinou a) v původní řeči (na př. ruské), b) se netransliterují a c) nepřekládají do slovenštiny. Tato konvence je dle oponenta standardem pro odborné práce a autor by se jí měl konsekventně držet v celém textu. Avšak tomu tak není, jednotlivé termíny, na př. z ruštiny (srov. „živá hmota“ [„živoje veščestvo“], s. 85), stejně jako i tituly děl (srov. titul subkapitoly 3.1; dále *Monizmus všehomíra* [„Monizm vselennoj“], s. 85), jsou uvedeny v překladu. Kromě toho, tyto formy jsou – na rozdíl od citací z literárních děl – transliterovány (romanizovány). Při uvedení originálních resp. přeložených termínů z cizích jazyků se jednou v práci objeví zkratka vztahující se na jazyk, s kterého se překládá (np. „rus.“), jindy zase ne (srov. situaci na s. 85 oproti s. 86, 87). Bez ohledu na to, zda výše uvedeny příklady citací údajů získaných z originálu v cizích jazycích podléhají pravidlům obecné resp. bibliografické citace (na př. norma ČSN ISO 690) nebo ne, je třeba v tomto ohledu očekávat od autora odborné práce mnohem více důslednosti.

Seznam literatury. Seznam autorem použité literatury je rozdělen do dvou částí: *Pramene a analyzované texty* a *Sekundárna literatúra*. V *Pramenech* autor zahrnul 32 položky, sekundární literatura počítá 143 odkazů. O čemž by autor měl ještě před publikováním díla přemýšlet je počet analyzovaných textů, zde poměrně omezený, s pomocí kterých se autor snažil ukázat a ilustrovat teoretické problémy. Malý počet pramenů kontrastuje s autorem deklarovaným využitím textů z oblasti literatur slovanských (tedy aspekt slavistický), čímž by se mohlo očekávat mnohem větší množství materiálu.

Nejslabší stránkou využívání vědeckého aparátu je soupis bibliografických citací na konci práce. Oponent ponechá stranou okolnost, zda – vzhledem k faktu, že disertant-Slovenec odevzdal svou práci v 2012 r., neměl by se soupis použité literatury sestavit v souladu s normou ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011. Bez ohledu na to, seznam literatury by měl být důsledný a správný. V tomto ohledu setkáváme v práci avšak mnohé nedostatky. Nejvíce do očí bijí zvláště:

- nekonzistentní využívání odklepu před dvojtečkou (na př. je uvedeno: Praha: Odeon, mělo být: Praha: Odeon),
- neuvedení názvu nakladatelství (na př. je uvedeno: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrehtomach*. T. 1. 1995; mělo být: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1.. Moskva : Izdatel'skaja gruppa „Progress“ 1995),
- neuvedení redaktora/redaktorů díla (na př. je uvedeno: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1. 1995; mělo být: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1. 1995. Ed. A. G. _____ . G. Semenova),
- neuvedení místa vydání (na př. je uvedeno: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1. 1995; mělo být: FEDOROV, N. F. *Sobranije sočinenij v četyrech tomach*. T. 1. Moskva : Izdatel'skaja gruppa „Progress“ 1995),

- neuvedení čísel stran u článků ze sborníků (na př. je uvedeno: HOLÝ, J. „Typy vyprávění“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu. Poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2005; mělo být: HOLÝ, J. „Typy vyprávění“. In Červenka, M. et al. *Na cestě ke smyslu. Poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst 2005, s. 643- 709),
- nesprávné údaje (na př. je uvedeno: WHITE, H. „Historicismus, historie a figurativní obraznost“ [online]. Prel. V. Urbánek. In *Reflexe*, 1996, č. 16, s. 2-2–2-3; mělo být: WHITE, H. „Historicismus, historie a figurativní obraznost“ [online]. Prel. V. Urbánek. In *Reflexe*, 1996, č. 16, s. 2-1 – 2-23).

Úvahy o použité literatuře, zvláště sekundární, tvoří přechod k hodnocení meritorické úrovní oponované disertace. Oponent poukazuje, že v soupisu sekundární literatury chybí několik důležitých pramenů-odborných tématických referencí, které by odpovídaly předkládanému rozpětí práce. Má to své důsledky i ve samotném výkladu (zahrnutím níže uvedených položek by se autor vyhnul řadě sporných otázek, a dokonce i chyb).

Oponent v seznamu sekundární literatury postrádá především dvě základní pro naratologii studie: G. Genette *Die Erzählung*¹ oraz W. Schmid *Elemente der Narratologie*². I když fundamentální práce Ricoeura je jasnou polemikou, dokonce i kritikou francouzského (post-)strukturalismu (tím i Genettových tézí), lektura a znalost díla Genettova by umožnila autorovi se vyhnout i takovým zjednodušením jako na př. údajné ztotožnění „úlohy rozprávače a hlavní postavy“ (s. 69). Ve skutečnosti jedná se přece o typ homodiegetického vyprávěče (termín se v práci objeví na s. 149, avšak bez odkazu na autora koncepce, formulace nebyla použita i v pozdějším výkladu). Nepřesná formulace „občasné ‘autorské’ vstupy do deja“ (s. 69) to nic jiného než Genettova „narrativní metalepse“. Koncept „fokalizace“ francouzského badatele by naopak disertantovi pomohl upřesnit (dokonce i správně představit) „geometrizaci románového časoprostoru“. Když disertant píše: „Okrem putovania hlavného hrdinu, ktorý nám sprostredkúva pohľady na románovú krajinu z najvyšších uhlov a perspektív“ (s. 75), MUSÍ také v tomto aspektu zavést rozdíl mezi tím, kdo „vidí“, a tím, kdo „mluví“ (tj. mluví o tom, kdo vidí; v polské literární vědě je tento rozdíl známý jako „relacja bezpośrednia“). Již od sedesátých let minulého století, když napsal Genette svou práci, je toto rozlišení pro dnešní naratologii základní. Oponent poukazuje na fakt, že v českém jazyce je k dispozici i dílo Shlomith Rimmon-Kenanové³, v které by doktorand našel jak polemiku s Genettovým rozuměním fokalizace, tak i rozšíření samotného konceptu.

Fatálně chybí v sekundární literatuře zvláště dílo druhého s výše uvedených, *Elemente der Narratologie*. V dnešní naratologii funguje pojednání W. Schmid jako *evangelia narratologica*, proto skutečnost, že se v seznamu literatury a samotném výkladu v práci, která si staví nárok být dílem *stricte* naratologickým, tato položka nejeví, je dle oponenta vážným nedostatkem. Neomlouvá zde autora neznalost německého jazyka, neboť dílo Schmid – v různých variantách – už je přes dekádu k dispozici v několika jiných jazycích⁴. Naopak citovaný v práci Schmidův článek *Narrativní transformace: dění – příběh – vyprávění – prezentace vyprávění* představuje jeden se starších jeho textů, který byl předmětem opakované kritiky, a byl autorem částečně přeformulován ve výše uvedených pracích.

¹ Genette, Gérard (1998): *Die Erzählung*. München.

² Schmid, Wolf (2005): *Elemente der Narratologie* [Narratologia. Contributions to Narrative Theory / Beiträge zur Erzähltheorie. 8.]. Berlin-New York.

³ Rimmon-Kenan, Shlomith (2001): *Poetika vyprávění* [Strukturalistická knihovna. 7.]. Brno.

⁴ Schmid, Wolf (2003): *Narratologija*. Moskva; Schmid, Wolf (2008): *Elemente Der Narratologie: Verbesserte Auflage* [De-Gruyter-Studienbuch, Narratologia, 8.]. Berlin-New York; Schmid, Wolf (2008): *Narratologija*. 2., ispr. i dop. izd. Moskva; Schmid, Wolf (2010): *Narratology: an introduction*. New York.

Bohužel neznalost (nebo metodologicky stanovený odpor?) díl Genettových a Schmidových vede často k zjednodušujícím a sporným výsledkům interpretace, někdy i chybám.

Pokud můžeme úplně pochopit skutečnost, že v doktorand v svém díle neuvádí ani ne používá pojednání v jazyce německém, který však nemusí znát, o to víc překvapující je skutečnost, že autor-slavista nesáhl do pokladny polské literární teorie. Výkony strukturální školy polské v oblasti opracování otázek literární komunikaci (imanentní textové a mimotextové) patří k nejlepším a nejkompaktnějším v této oblasti ve světě. Opisovost ve větě „Písomný autorský prejav s podčiarknutou *textualitou* (denníky, autobiografické zápisky, korešpondencia, rôzne formy 'spovednej' literatúry a pod.)” (s. 141) lze mnohem precizněji popsat termínem (a dokonce i koncepcí) „formálního mimetismu” („mimetyzm formalny”; M. Głowiński, J. Lalewicz), kterou používal i sám Genette. Když se autor zabývá otázkou „svůj – jiný”, což m.j. můžeme sledovat ve větě: „Autor cestopisného rozprávania podáva správu o iných kultúrach, hodnotových a svetonázorových konceptoch na pozadí vlastnej kultúry, vytvára kontrast medzi dôverne známym a odlišným” (s. 116), oponent by očekával, že bude autor pracovat s naratologickou koncepcí „antropologického point-of-view”, kterého výbornou typologií předloží v své práci M. Czermińska⁵.

Dalo by se i očekávat, že v seznamu literatury najdeme více prací slovenských vědců. Oponent postrádá na př. díla jak R. Lesňák, *Literárne dielo a čitateľ* (Bratislava : Slovenský spisovateľ 1982); P. Liba *Čitateľ a literárny proces* (Bratislava : Tatran 1987), pokud se zastavíme jenom u problémů literární komunikace.

Nehledě na to, že disertant vynechává výkony polské a částečně i slovenské literární vědy oponent-slavista oceňuje fakt, že v sekundární literatuře převažují pojednání badatelů ze slovanských zemí.

Oponent je překvapen tím, avšak ne vytahuje z této skutečnosti žádné závěry, že se v seznamu literatury neobjeví ani jedná z četných prací vedoucího práce, T. Glanca.

⁵ Czermińska, Małgorzata (2004): „Punkt widzenia” jako kategoria antropologiczna i narracyjna w prozie niefikcjonalnej. In: Mitosek, Zofia (Hrsg.): *Opowiadanie w perspektywie badań porównawczych*. Kraków. S. 27-45.

Poznámky k obsahové úrovni práce

Obecné poznámky

Oponentův přístup k práci je neskryvaně pozitivní, ale právě proto se bude koncentrovat na její slabší stránky. Následující poznámky, výtky, výhrady a připomínky je třeba číst jako posuzovatelova doporučení pro knižní vydání práce, kterou by oponent pro tento účel doporučoval ještě jednou důkladně promyslet a místy přepracovat. Oponent ctí právo autora disertační práce zvolit si vlastní cestu uchopení předmětu řešení. I když se ona mnohdy podstatně liší od oponentově, ten zakročí do výkladu s připomínkami jenom v pádech vysoce problematických prohlášení resp. omylů.

Pro lepší přehlednost hodnocení silných a slabých stránek obsahové úrovně práce oponent rozdělil do dvou separátních bloků: problémových oblasti a kladů práce.

Problémové oblasti práce

Téma. Nejproblematictější otázkou z hlediska věcného obsahu analyzované práce je v perspektivě oponenta příliš široký záběr, který si autor zvolil. Z toho vyplývá řada otázek, které oponent staví níže.

V pochopení oponenta na prvním místě tématického záběru je pro autora teorie literatury (naratologie), na což už *explicite* poukazuje titul práce. V práci se ve velké míře objeví také jiné literárněteoretické aspekty jako literární komunikace, genologie (problém žánrových hybrid, literárních a neliterárních žánrů) a otázky uměleckého jazyka (skaz). K tomu přijde i to, že vybrané problémy z oblasti naratologie a literární teorie měly být ilustrovány příklady odvozenými z oblasti literatur slovanských. Všimneme si, že se kandidát v práci dotýká velice širokého okruhu otázek, z kterých některé (jako genologie, skaz, slovanské literatury) byly podrobně komentované a rozebírané celými generacemi naratologů, literárních vědců a slavistů. Již samo to staví autora do obtížné situace – vyžaduje od něj širokou orientaci v množství oblasti, což může vést (a opravdu vede) k patrným zjednodušením. Kromě otázky o možnost najít vhodnou metodiku, která by umožnila bádání úplně odlišných fenoménů (jinak se bádá literární teorii, jinak problémy literatur slovanských), lze také vyjádřit znepokojení, zda je možné, aby se v relativně krátkém dílu zabýval s tak velkým množstvím problémů způsobem, který bude spokojit očekávání. Jinak řečeno: zda je plodné zabývat se tak velkým kvantem problémů, když lze každému z nich věnovat jen několik stránek?

Na otázku, zda se to autorovi podařilo, oponent musí odpovědět, že spíše ne. Autor sice vykazuje solidní znalosti ze všech dílčích oborů, však informace a závěry, které podává, jsou místy příliš povrchní. I když se kandidátovi v celku povedlo svázat nehomogenní fenomény (naratologii, genologii, slovanské literatury) pomocí koncepce Ricoeura (v tom je cíl disertační práce jasně splněný), opracování jednotlivých problémů (především otázka skazu) nespokojí. Pocit povrchnosti a nedoloženosti zvyšuje ještě omezený rozsah některých kapitol.

V tomto ohledu oponent pochybuje v smysl zařazení do práce některých odstavců resp. celých subkapitol. Podkapitolou, s kterou oponent měl největší trápení, je odstavec o sociální utopii (od 2.2.1 do 2.2.4), kterého zařazení do naratologické disertaci jednající o kognitivní naratologii, genologii atd. pokládá za neorganické. O věcích, které se v něm představí, tj. dějiny evropského utopického myšlení, kosmicko-eschatologické myšlení ruské přelomu 19. a 20. století, čtenář díla s názvem *Za hranicami fikčního rozprávania* buď něco ví, buď neví nic. A když o tom neví nic, se také s této kapitoly nedoví; „krátký přehled“ mu to nedovolí. Teprve po mnoho stránkách povrchních

přemýšlení (subkapitola 2.2.4, s. 97-101) dostane se autor/čtenář k „narativním aspektům“ otázky sociální utopie, tj. k těmto aspektům, které by měly být *meritum* avtorových přemýšlení od samého počátku. Tyto poznámky líčí přesně 5 (pět) stránek. Po četbě této kapitoly čtenáři utkví spíše bohatství materiálu a autorova erudice (která mu nechybí) než myšlenky klíčových tezí. Oponent soudí, že vývody o sociální utopii by bylo možno radikálně zestručnit a zároveň konkretizovat ve vztahu k narativním aspektům práce.

Problematické pro oponenta je zároveň pojmenování celé subkapitoly *Čo je skaz?* (4.1.1; s. 139-142), jak též samotný postup ve výkladu. Formulace: „Celkový výpočet všetkých vlastností skazovej formy ani vzájomné porovnávanie jej chápania v rôznych literárnych školách či u jednotlivých autorov však nie je cieľom tejto práce“ (s. 140), je – bohužel – důkazem čistého vědeckého redukcionismu. Všimneme si, že v prvním kroku kandidát chce vysvětlit, co je skaz (signalizuje to název podkapitoly), v kroku druhém upozorňuje na skutečnost, že existují různé školy (pochopení) a různé implementace skazu u různých autorů, nicméně v kapitole nesleduje třetí – očekávaný – krok: autor nevysvětluje, jak on sám chápe skaz resp. výkony které školy jsou pro něj východiskem pro další diskusi. Diskurs o tom, co je skaz, se v podstatě omezí na referování známých a dílem i již neaktuálních tezí „otců“ skazu. Co je skaz je většinou narratologů známo. Navíc myšlenky umístěné v této sekci jsou od počátku ovlivněny závažnou nepřesností, dokonce chybou (skaz není jedinou možností vyvolání iluze hovorovosti vyprávění), o čím ještě bude řeč. Aby to oponent shrnul: kapitola neměla mít název *Čo je skaz?*, stejně jak její *meritum* nemělo být v – nespokojujícím – pokusu o vysvětlení podstaty skazu, ale v jasném vyložení, jak autor sám chápe skaz a v praktické aplikaci autorova pochopení skazu v analyzovaných dílech.

Oponent není vždycky spokojen s vědeckou hodnotu citací a srovnání. O citaci Goebbelsových slov (s. 99-100) už bylo v posudku zmíněno, stejně tak odstavec, v kterém autor vysvětluje vlastnosti skazového vyprávění pomocí bluesového kontextu, není v očích oponenta adekvátním, tj. vědeckým, zdůvodněním.

Oponent jako slavista si musí postesknout, že si sice autor – podle vlastních slov (*Abstrakt*, s. 12, 104, 143) – jako důkazový materiál zvolil slovanské literatury, jenže to nezrealizoval. Po čtení disertace oponent soudí, že formulace „slovanské literatury“ vzhledem k její obsahu je naprosto přeplněná. V díle nenajdeme takové množství slovanského materiálu, které by umožňovalo uznat takovou formulaci za legitimní. Je zřejmé, že doktorandovi je ruská literatura (a literární věda), na mnoho místech fungující jako *pars pro toto* pro všechny slovanské literatury („V tomto směru nezaostávalo ani Rusko“, s. 102; „v slovanských literaturách, předovšetkým v literatúre ruskej“, s. 104), nejbližší. Proto nediví, že základní díl pramenů generují texty autorů ruských, V. Nabokova, Cvetajevé, A. Bitova. Jenže ze zbývajících literatur slovanských jsou v disertaci Pčoly zastoupená díla jednoho reprezentanta literatury české (M. Ryšavý – 2 texty) a jednoho literatury slovenské (J. Litvák – 1 text). Prozkoumání problémů skazu v, jak tvrdí autor, „súčasných slovanských literatúrach“ (s. 143), je omezeno de facto na jeden text, *Vrač* M. Ryšavého. Jinak vzhledem k „slovanskosti“ některých autorů (Saša Sokolov – spisovatel „rusko-kanadský“ [s. 67], Antony Burgess), kterých díla jsou předmětem analýzy, je třeba mít vážné a oprávněné obavy.

Autorovo omezení 1) na celkově skromný počet slovanských autorů, a v této oblasti především na 2) autorů ruských, vede k výrazné redukci slavistické tematiky v díle. Oponent je přesvědčen, že v jiných literaturách slovanských by mohl autor pro některé z jeho úvah najít stejně dobré, kdepak – daleko lepší příklady. Například, když zvažuje o problematice skazu v slovanských literaturách, nejen současných, nemůže zapomenout na velké tradice makedonské prózy v této oblasti (např. M. Cepenkov, díla Ž. Činga), stejně tak malé západoslovanské literatury jako

hornolužickosrbská (M. Młynkowa, *Dny w dalinje* – dílo je k dispozici i v slovenštině jako *Dni v dial'ke*, Košice : Východoslovenské vydavateľ'stvo 1984), nebo kašubská (J. Drzeżdżon, *Twarz Smętka*, Gdańsk : Arkona 1993) disponují vynikajícími příklady skazu (přesněji: skazové varianty monologizace vyprávění, srov. níže), které rovnou vyplývají z jich archaičnosti (tradice lidových pevačů je v nich živa do dneska). Když píše o hybridizování žánru románu, neměl opomenout i situaci prózy makedonské 21. století, které identifikační známkou je právě dekonstrukce románového vzorce a na základě toho tvoření nejrůznějších, někdy šokujících, žánrových hybrid (díla S. Janevského, D. Kocevského, G. Smilevského). Hybridizování prózových žánrů, zvláště románu, v makedonské próze je nejsilnějším projevem této konvence v oblasti současných literatur slovanských. Jedním slovem: disertantem deklarovaná slavistická problematika práce nebyla v ní realizovaná v adekvátním rozsahu.

Od autora, kterého disertace aspiruje být dílem – alespoň částečně – slavistickým, měl oponent a čtenář očekávat správného psaní termínů a jmen ze slovanských jazyků: Miłosz je Czesław, nikoliv Czeslaw (s. 115), správná forma žánrů polské literatury je *gawęda*, nikoliv *gawęda* (poznámka č. 287, s. 139).

Metodologie. Tím, co oponent pokládá za značný nedostatek práce, je metodologické zmatení. Už v jedné větě „(pôjde opäť o voľnú, želateľne nenásilnú kombináciu metód naratívnej semiotiky, hermeneutiky a fenomenológie) vo vzťahu ku konkrétnej dejinnej epoche” (s. 79) projevuje se dost volný přístup k metodologické koherentnosti. Není pochyb o tom, že důvodem této metodologické dezorganizace je – alespoň z velké části – samotný Ricoeurovy koncept, který dost volně přistupuje k otázkám např. ontologické neidentity imanentní a mimotextové roviny uměleckého díla. Ricoeurovo a autorovo metodologické zmatení v tomto kontextu spočívá především v tom, že se problémy, týkající se imanentní a mimotextové roviny, které v narativním díle mají odlišný ontologický status a pro kterých zkoumání by se měl používat rozdílný metodologický princip, v díle Pčoly sjednocují (i když je to determinováno vlivem hermeneutiky). A tak se v díle na jedné straně projevuje radikální imanentistický přístup, který vychází z kognitivní naratologie (vyrůstající z dogmatů formalismu a strukturalismu), na druhé straně autor „dezertuje” na rovinu mimotextovou. Například prohlášení: „Ak sa teda dočasne vzdáme bezprostredných poukazov k biografickému autorovi v prospech autora implikovaného špecifickou výstavbou samotného textu, pravdepodobne viac získame ako stratíme. Keď nás totiž prestanú ťažiť danosti konkrétneho historického pozadia, ľahko zistíme, že z textu pozvoľna vystupujú nové, doposiaľ skryté významové vrstvy” (s. 109), je exemplární pro aktivní využití analytických (v autorově metodologii: „imanentistických”) směrů literární vědy („implikovaný autor”). Naopak prohlášení: „Najmä v ruskej literárnovednej tradícii sú obzvlášť silné tendencie testovania hodnovernosti či aspoň pravdepodobnosti jednotlivých faktov v tejto rovine, inými slovami – skúmania miery 'autobiografickosti' napísaného. No zatiaľ čo v niektorých prípadoch môže byť opodstatnenosť podobného poľa výskumu dost sporná, u nami spomenutých autorov by bola škoda sa takémuto pokúšeniu nasilu vyhýbať” (s. 148), je dokaz nejčistějšího přístupu mimotextualního. Oponent nikterak nezpochybňuje, že rozdílný ontologický status roviny čistě textové a mimotextové uměleckých děl je autorovi známý, avšak právě nedostatečné zdůraznění potřeby aplikace v naratologické práci metodologického přístupu inkohorentního, sjednocujícího imanentní a mimotextovou rovinu uměleckého díla, je pro něj neuspokojivé. V podobě výše citovaných prohlášení vypadá to spíše jako příklad vědeckého eskapismu než konsekventně aplikovaná metodologie. Metodická disciplinovanost a důslednost v práci s tématem je přece jedním z podstatných ukazatelů odborné zralosti autora.

Metodický přístup, v kterém se obě sémantické roviny literárního (narativního) díla prozkoumají jako celek, nejen že poněkud zastírá sémantickou dichotomii uměleckého díla, ale

zároveň vede k oslabení hodnoty průzkumu každé z nich. Navíc nachází to svůj negativní výsledek v meritoricky neudržitelných tvrzeních resp. jasných chybách. Přímo ukázkové v tomto směru jsou dvě věty, kde se hovoří o dialogu vyprávěče se čtenářem („Neskorší literární bádatelia doplnili charakterizáciu skazu o niektoré ďalšie prvky, napríklad o navodenie ilúzie bezprostredného dialógu rozprávača s čitateľom“ [s. 140], „Skazový rozprávač sa v tomto prípade skrátka obracia na čitateľa [čitateľa poslucháča, čitateľa diváka]“ [s. 144]). Možnost dialogu vyprávěče se čtenářem nelze metodologicky udržet. Nedopouští to jak naratologie (srov. tézí G. Genette, W. Schmidta, J. Sławińskiego), jak fenomenologie (srov. tézí R. Ingardena), jak elementární genologická logika. Naratologie mluví o „recipientovi komunikátu výpravěče“ nikoliv o „čtenáři“, Ingardenova fenomenologie nedovolí identifikaci obou sémantických rovin uměleckého díla (právě fenoménu!), v oblasti genologie má např. počet recipientů komunikátu vyprávěče funkční a žánrově diferencující charakter: když „mluví“ vyprávěč k jednomu recipientovi, v tomto případě je to t. jm. „vyslovený monolog“ (pol. „monolog wypowiedziany“), když „mluví“ k více posluchačům – už je to ale „gawęda“. I když se v narativních dílech setkáváme s alokucí (oslovením), tj. pojmenováním recipienta komunikátu vyprávěče „čtenářem“, je to jen sémantická hra (metalepse).

Koncepce časoprostoru. V předložené práci kandidát vychází z prvenství kategorie „čas“ nad kategorií „prostor“, což klade jeho metodologie v protikladu k metodologii oponenta. Samotný výběr koncepce spojující obě kategorie jako časoprostor (proč ne chronotopos?) nemůže být kritizován, jakkoliv tento pojem je pro oponenta příkladem zjednodušení problematiky času i prostoru. Zde nutno přihlídnout i k faktu, že problematika vztahů mezi časem a prostorem není tak jednoduchá, jak se to může zdát na první pohled. Supremace času ve filologických oborech vychází v první řadě ze skutečnosti, že v indoevropských jazycích jsou stále ještě přítomné „časové“ gramatické formy jako temporální systém, zatímco adekvátní formy „prostorové“, až na deiktické předložky, zmizely. Nelze přijmout bez dalšího doktorandovo tvrzení, že „narativna temporalita“ (s. 15) determinuje v narativě jiné narativní kategorie, např. postavy, prostor, děj. Nejen oponent, ale i mnohem dříve sémiotici z Tartu (J. Lotman, Z. Minc, W. Niekłudow), zástupci tzv. školy moskevské (W. N. Toporov) a vědeckého střediska v Berkeley (t. jm. geokulturní metodologie v osobě Yi-Fu Tuana) byli toho názoru, že opak je pravdou. Bez ohledu na to, výběr metodologické koncepce, která spojuje dvě odlišné sémantické kategorie v celek, zde: časoprostor, měl by být autorem dostatečně doložen. A tomu v posuzované práci tak není. Z výkladu se také nedozvíme, který z dostupných konceptů časoprostoru (M. Bachtin? R. Petsch?⁶) používá autor jako základ pro svá rozvažování, nepoužívá-li žádný z nich, měl by vysvětlit, jak on sám tento termín chápe.

Vážný problém posuzované práce determinuje konečně i táto skutečnost, že autor nebere ohled na otázku binárního systému, jenž pro narativní díla je základní a typický: dvojítoť času a prostoru (také dvojítoť „hlasu“ [vyprávěče a figur]). I když autor správně akcentuje dvojítoť času, nepřevádí pak toto na kategorii prostor. A stejně jako dva časy (čas vyprávění a vyprávěný čas), fungují v narativním díle i dva prostory (prostor vyprávění [vypravěčův] a vyprávěný[é] prostor[y]). Oba prostory zůstávají v různých vztazích mezi sebou, prostor vyprávěče je kvantitativně (nikoliv kvalitativně!) vždycky podřízen vyprávěným prostorům, nicméně v každém narativu existují DVA prostory. Proto prohlášení: „Rozprávačovo vnímanie krásy okolitej krajiny je často natoľko extatické, že obvyklý chronologický prúd času sa akoby vylieva zo svojho koryta a zaplavuje všetok okolitý priestor a spolu s ním aj priestor rozprávania“ (s. 70) nemůže a není správné. Narážíme zde na pojmový a metodologický zmatek, doktorand směšuje vyprávěný prostor s prostorem vyprávění

⁶ Petsch, Robert (1934): *Raum und Zeit in der Erzählung*. In: Tentýž: *Wesen und Formen der Erzählkunst* [Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte: Buchreihe. 20.]. Halle a.d. Saale.

(vyprávěč nemusí se nacházet v prostoru, o kterém rozpráví, přesněji: nikdy v něm není), což jej vede k nesprávným závěrům. Stejná nepřesnost se vyskytuje na s. 71.

Skaz. Za nejvíce problematické místo práce oponent považuje subkapitulu o skazu. Nepochybně otázka jazyka vyprávění jako zvláštní formy jazykové komunikace patří k fundamentálním problémům autorem zvolené tematiky. V rámci diskuse o fenoménu skazu jeví se pak u kandidáta dalekosáhlý redukcionismus, vedoucí až k vážným chybám. Autor správně uvádí dva kontexty skazu, že je to – zaprvé – „určitý přístup v rozprávání, ktorý pridával špecifický charakter celému literárnemu textu a pre ktorý sa postupne ustálilo pomenovanie *skaz* či *skazové rozprávanie*“ (s. 287), a že – zadruhé – skaz je jazykový „prostriedok navodenia ilúzie hovorovej reči“. Tím pak správnost rozvažování o skazu končí. Nejdříve oponent vysvětluje, že skaz má dva hlavní denotáty: 1) jde o žánr lidové literatury, nikoliv jenom ruské, protože i v lidové literatuře polské, zejména východního Polska nacházíme žánry jako „kazky“ resp. „skazky“, o kterých již v 30. létech minulého století projednal polský teoretik literatury, Waclaw Kucharski⁷; 2) skaz je narativní konvence v autorem uvedeném pochopení (monologizace a hovorovost hlasu vyprávěče). Nehledě v tuto chvíli na skaz jako na žánr, oponent doplňuje, že skaz je pouze JEDNOU s možností „navodenia ilúzie hovorovej reči“ v monologizujícím vyprávění, což doktorand v práci nezohlednil. Nejde při tom o typologické varianty samotného skazu („ličnyj“, „bezličnyj“), ale o jednotky vyššího řádu, z nichž se některé docela staly oddělenými literárními žánry. K nejdůležitějším vedle skazu formám iluze hovorové řeči patří jak polská *gawęda* (ještě jednou: nikoliv *gawęda*), tak již zmíněný vyslovený monolog. (Že se v jejích pádě mluví o žánrech rozhodují nejen specifické vlastnosti vyprávění, ale i jiné faktory). Ve svých vyjádřeních tak autor připouští zásadní chybu, když chápe skaz jako jediný resp. nadřazený termín pro konvenci iluze hovorovosti/monologovosti v literárním narativě a ho v tomto pochopení do díla/výkladu zavede. Oponent opakuje: ve skutečnosti skaz je jenom jednou z více – rovnocenných – možností.

Superiorizace definice skaz přímo vede k mnoho sporným interpretacím. Ve skutečnosti jsou některá z autorem analyzovaných děl, např. *Cesty na Sibir* a *Vrač M. Ryšavého*, svou morfologií daleko více vysloveným monologem než skazem (škála hovorovosti ve vysloveném monologu je mnohem větší než v skazovém vyprávění).

Oponent důrazně protestuje proti tvrzení, podle něhož je polská *gawęda* terminologickým ekvivalentem pro skaz (poznámka č. 287, s. 139) a opakuje, že skaz je především specifickou narativní konvencí, zatímco *gawęda* je literárním žánrem, v kterém tato konvence hraje sice roli vážnou, ale ne nejvýznamnější. Vedle polských teoretiků (M. Głowiński, sedmdesátá léta minulého století) připomínal v novějším času o netotožnosti skazu a *gawędy* např. německý slavista U. Steltner⁸. Dominující v oponované práci rusofilní prvek, který autorovi diktuje pochopení skazu coby supertermín pro monologizaci a hovorovost vyprávění, nemůže být důvodem pro teoretickou simplifikaci/schematizaci.

Jiné. Ve samotném výkladu objevují se někdy zjednodušení, která v disertačním díle v oblasti literární vědy (literární teorie) jsou naprosto nepřijatelné. Ať je dobrou ilustrací věta „Spomenuli sme už pre román důležitý motiv rieky“ (s. 72). Co v ní znamená formulace „pre román“? Čtenář by chtěl vědět, jestli tento motiv je důležitý pro formu díla, pro rovinu představeného světa, snad je klíčový

⁷ Kucharski, Eugeniusz (1936): *Poetyka noweli*. In: „*Pamiętnik Literacki*“, 1936. S. 312-330.

⁸ Steltner, Ulrich (1997): *Skaz und gawęda als Formen literarischer Rede im Russischen und Polnischen*. In: Belentschikow, Renate (Hrsg.): *Forschungen zur Linguistik und Poetik: Zum Andenken an Grigorij O. Winokurow (1896-1947)* [Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. 1.]. Frankfurt a. M. S. 125-139.

pro závěrečnou interpretaci textu? V kontextu s tématem práce oponent by očekával, že se v ní takovýchle redukce neprojeví.

Klady práce

Účelem oponenta vědeckých děl je hledání – někdy i přes dobrou vůli – za jejich možnými nedostatky. Výše uvedené komentáře, které stavějí oponenta do pozice *advocatus diaboli*, vycházely většinou právě z tohoto důvodu. Avšak oponent rád krátce pomluví i o dobrých a velmi dobrých stránkách oponovaného díla.

Zaprvé, s textu je evidentní, že doktorand byl disertační prací doslova „zaujat“, věnoval jí mnoho času a energie, toto zaujetí tématem je znát na obecné kvalitě díla. Oponentovi se líbí zvláště doktorandův specifický přístup k výkladu. Disertant si často klade otázky, tímto způsobem signalizuje, o co mu půjde v dalším textu, a zároveň na ní odpovídá. Jedním slovem: upřednostňuje jiný než dnes platný, tj. kritický způsob psání odborných textů, jehož základním atributem, naproti konformistickému a ryze „reprodukovacímu“, je kladení otázek a hledání na ně odpovědi.

Zadruhé, oponent velmi oceňuje, i když v praktické aplikaci bylo to poněkud horší, autorův pokus o komplexní přístup k řešené problematice. Kandidát se v práci neomezuje pouze na reprodukování koncepce Ricoeura, ale současně řeší i její praktickou použitelnost. Cenné je, že autor v díle přinesl také podnětnou, nikoli destruktivní, kritiku jeho předpokladů – upozorňuje na některá úskalí, nejasnosti, pochyby, popřípadě i na nedostatky koncepce. Jde tedy v podstatě o velmi vážnou, dnes už ne tak běžnou, vědeckou diskusi.

Zatřetí, v díle se odráží i obecná vědecká výkonnost kandidáta. Evidentní je jeho schopnost samostatného vědeckého myšlení a jazykového vyjadřování (autor nepadne do pseudovědeckého, jak bychom mohli říct za Havlem – „ptydepe“), jak též intelligence. Tématiku sledoval s patřičnou erudicí, v práci se objevují hodně výstižných, originálních nikoliv převzatých od jiných badatelů příkladů pro ilustrovanou problematiku.

Dle soudu oponenta, to po čtvrté, nejzajímavější a nejpracovanější částí disertace M. Pčoly jsou výsledky vztahující se k problémům 1) vlivu paraliterárních žánrů na román (s. 10), 2) jejich úsilí o to, „stát se“ románem, 3) cestopisu jako fabuláčního žanru, 4) narativní a fabuláční specifiky korespondence (s. 106). Oponent soudí, že jak pasáž o korespondenci, tak teoretický díl uvažování o cestopisu – oba by se však měly trochu přepracovat – jsou hodny publikování ve formě separátních teoretizujících článků.

Souhrné hodnocení práce

Autor ve své dizertační práci prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce a dobrou znalost studovaného tématu. Hlavní cíle práce jsou zdařile formulovány. Téma je nesporně aktuální, největším kladem práce je pokus o praktickou použitelnost koncepce Ricoeura. Tímto kandidát v své práci přináší průkopnické a aktuální poznatky, které mohou být základem pro následnou literárněvědeckou (resp. naratologickou) diskusi.

Formální úprava a členění textu odpovídají požadavkům kladeným na tento typ práce. V textu a samotném výkladu se sice jeví řada nedostatků, nicméně v akceptovatelné míře a – zvláště ve formální úpravě – jde jen o drobné, kosmetické nedostatky, které se mohou napravit korekturou. Meritorické nedostatky lze odstranit přepracováním resp. doplněním jednotlivých fragmentů. Nakonec tyto nedostatky však nemohou zastínit převažující pozitivní stránky a nesnižují celkovou kvalitu předložené disertační práce.

Na základě její rozboru, posouzení formální a vědecké úrovně, správnosti teoretických i aplikovaných řešení oponent konstatuje, že práce splňuje obecné požadavky kladené na disertační práce v humanistických oborech. Posuzovaná disertační práce odpovídá takto obecně uznávaným požadavkům k udělení akademického titulu Ph.D. Po úspěšném obhájení práce doporučuji udělit uchazečovi titul Ph.D.

Leipzig, den 29. April 2013

Juniorprofessor Dr. phil. Tomasz Derlatka

Oponentura doktorské práce Mariána Pčoly *Za hranicami fikčního rozprávania*: krátká verze

Cílem předložené práce je oponentský posudek doktorské práce Mariána Pčoly pod názvem *Za hranicami fikčního rozprávania*. Poznámky oponenta jsou zaměřeny především na dvě hlavní roviny: formální a meritorické náležitosti díla.

Architektonika práce je zvolená vhodně, jasná a členěna přehledným způsobem. Jednotlivé kapitoly navazují logicky na sebe, mankem díla je minimalistické shrnutí. Logika a kontext uváděných poznámek pod čárou je korektní, systém citace odborných pramenů v pokračujícím textu je logický a konsekventní. Prameny jsou reflektovány, pochopeny a využívány funkčně. Nejslabší stránkou využívání vědeckého aparátu je soupis bibliografických citací na konci práce. V celku lze ovšem říci, že kandidát v předložené práci prokázal, že ovládá postupy, metody a techniky práce s vědeckým aparátem (poznámkový, citační aparát, bibliografické údaje) na přiměřené úrovni.

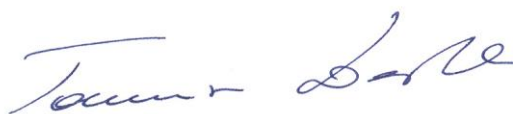
Pro lepší přehlednost hodnocení silných a slabých stránek obsahové úrovně práce oponent rozdělil do dvou separátních bloků: problémových oblasti a kladů práce.

Nejproblématictější otázkou z hlediska věcného obsahu analyzované práce je v perspektivě oponenta příliš široký záběr, který si autor zvolil. Kandidát v práci dotýká velice širokého okruhu otázek, z kterých některé (jako genologie, skaz, slovanské literatury) byly podrobně komentované a rozebírané, což staví autora do obtížné situace. I když sice vykazuje solidní znalosti v těchto oborech, tak závěry, které podává, jsou místy příliš povrchní resp. nedoložené. Jako důkazový materiál si autor zvolil slovanské literatury, jenže to v výkladu nezrealizoval. V díle nenajdeme takové množství slovanského materiálu, které by umožňovalo uznat takovou formulaci za legitimní. Nedostatkem práce je i metodologické zmatení. Aplikace v naratologické práci metodologického přístupu inkoherentního, sjednocujícího různé prvky a metody, tak imanentní, jak mimotextové, je pro oponenta neuspokojivé. Na některých místech účinkuje to více jako příklad vědeckého eskapismu než konsekventně aplikovaná metodologie. V předložené práci kandidát vychází z prvenství kategorie „čas“ nad kategorií „prostor“, což je pro oponenta příklad zjednodušení problematiky času i prostoru. Autor nebere např. ohled na otázku binárního systému, jenž pro narativní díla je základní a typický: dvojítoť nejen času, ale i prostoru. V rámci diskuse o fenoménu skazu jako zvláštní formy jazykové komunikace jeví se pak u kandidáta dalekosáhlý redukcionismus, vedoucí až k vážným chybám. Autor připouští zásadní omyl, když chápe skaz jako jediný resp. nadřazený termín pro konvenci iluze hovorovosti v literárním narativě a ho v tomto pochopení do výkladu zavede. Ve skutečnosti skaz je jenom jednou z více – rovnocenných – možností v tomto aspektu. Ve výkladu objevují se někdy zjednodušení, která v disertačním díle v oblasti literární vědy (literární teorie) jsou nepřijatelná.

Oponentovi se líbí doktorandův přístup k výkladu. Disertant si často klade otázky, tímto způsobem signalizuje, o co mu půjde v dalším textu, a zároveň na ní odpovídá. Takto upřednostňuje kritický způsob psání odborných textů, jehož základním atributem je kladení otázek a hledání na ně odpovědi. Oponent velmi oceňuje autorův pokus o komplexní přístup k řešené problematice. Kandidát se v práci neomezuje pouze na reprodukování koncepce Ricoeura, ale současně řeší i její praktickou použitelnost. V oponovaném díle se odráží i obecná vědecká výkonnost doktoranda. Evidentní je jeho schopnost samostatného vědeckého myšlení a jazykového vyjadřování, jak též inteligence. Nejzajímavější a nejpropracovanější částí disertace M. Pčoly jsou výsledky vztahující se k problémům 1) vlivu paraliterárních žánrů na román, 2) úsilí paraliterárních žánrů o to, „stát se“ románem, 3) cestopisu jako fabuláčního žanru, 4) narativní a fabuláční specifiky korespondence. Úvahy o těchto fenoménech jsou hodny publikování ve formě separátních článků.

Autor ve své disertační práci prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce a dobrou znalost studovaného tématu. Na základě jejího rozboru, posouzení formální a vědecké úrovně, správnosti teoretických i aplikovaných řešení oponent konstatuje, že práce splňuje obecné požadavky kladené na disertační práce v humanistických oborech. Po úspěšném obhájení práce oponent doporučuje udělit uchazečovi titul Ph.D.

Leipzig, den 29. April 2013

Juniorprofessor Dr. phil. Tomasz Derlatka